

askobbe@gmail.com av Anne Kobbé

Anne Kobbé arbeider som advokat i Ness & Co og som frivillig i Gatejuristen.

Innlegg

Mange av Gatejuristens klienter er, eller har vært i en livssituasjon som gjør dem særlig utsatt for voldsforbrytelser. I de fleste av disse sakene har våre klienter ikke mottatt noen erstatning for verken det økonomiske tapet eller for tort og svie. Dette skyldes, i all hovedsak, at skadevolder ikke er søkegod eller at våre klienter ikke har maktet å forfølge saken hos politi og rettsvesen. Voldsoffererstatningsordningen er derfor, sammen med andre offentlige vederlagsordninger, svært viktig for mange våre klienter. I dette innlegget har vi forsøkt å sette fokus på deler av ordningen som ikke fungerer optimalt, og som vi oppfatter at ikke er i tråd med de hensyn som den er tuftet på.

1. Om voldsoffererstatningsordningen

Voldsoffererstatningsordningen reguleres av lov om erstatning fra staten for personskade voldt ved straffbar handling m.m. (voldsoffererstatningsloven) av 20. april 2001 nr. 13. Loven erstattet forskrift om erstatning fra staten for personskade voldt ved straffbar handling, som ble vedtatt i 1976. Innføringen av en ny lov innebar enkelte endringer, blant annet at noe forvaltningspraksis ble kodifisert, men i all hovedsak ble den allerede eksisterende ordningen videreført.

Voldsoffererstatningsordningen er et unntak fra det alminnelige utgangspunktet i norsk erstatningsrett, som er at den enkelte skadevolder skal stå økonomisk ansvarlig for sine handlinger overfor skadelidte. Årsaken til at det er gjort et unntak for volds ofre er at de anses å stå i en annen stilling enn andre skadelidte. Det følger av forarbeidene til loven at en av begrunnelsene for ordningen var at dersom staten ikke klarer å forhindre voldsforbrytelser, bør fellesskapet dekke det tap som personskaden fører med seg med der dekning for tapet ikke kan oppnås av andre.¹ Det rettslige utgangspunktet ivaretas imidlertid ved at staten, i størst mulig grad, skal søke regress hos gjerningsmannen, jf. loven § 15.

Dagens ordning administreres av Kontoret for voldsoffererstatning, som ble opprettet i Vardø 1. september 2003. Kontoret for voldsoffererstatning er et direktorat direkte underlagt Justisdepartementet, som har som oppgave å informere om ordningen, innhente opplysninger i konkrete saker og å fatte vedtak på selvstendig grunnlag. Kontoret overtok ansvaret for behandling av søknader om voldsoffererstatning fra fylkesmennene. Klager på vedtak fattet av Kontoret for voldsoffererstatning avgjøres av Erstatningsnemnda for volds ofre. Erstatningsnemnda for volds ofre oppnevnes av Justisdepartementet. Det er Statens Sivilrettsforvaltning som er sekretariat for Erstatningsnemnda.

Kontoret for voldsoffererstatning fattet i alt 3873 vedtak i 2010 og utbetalte i samme periode kroner 196 millioner i erstatning.²

2. Vilkår for voldsoffererstatning

---

¹ Innst. O. nr. 46 (2000-2001) pkt. 3.1.

² www.voldsoffererstatning.no

Det følger av voldsoffererstatningsloven § 1 at:

”Den som har lidd personskade som følge av en straffbar handling som krenker livet, helsen eller friheten, eller dennes etterlatte, har rett til voldsoffererstatning fra staten etter reglene i loven her.”

Det følger av bestemmelsen at det er vilkår for erstatning at man er blitt utsatt for en straffbar handling, men det kreves ikke at denne handlingen er utøvet forsettlig eller grovt uaktsomt. Det følger imidlertid av lovens § 3 at det skal foreligge klar sannsynlighetsovervekt for at handlingen har funnet sted. Dette er et svakere beviskrav enn ”utenfor enhver rimelig tvil” som anvendes i strafferetten, men sterkere enn alminnelig sannsynlighetsovervekt som kreves i erstatningssaker generelt.

Det følger videre av § 3 at forholdet må være anmeldt til politiet, og at skadelidte har fremmet et sivil krav i straffesaken dersom slik sak er fremmet. Kontoret for voldsoffererstatning har mulighet til å gjøre unntak fra dette vilkåret. Det vil særlig være aktuelt der skadevolder er i familie med skadelidte, eller det av andre grunner har hatt vært særlig vanskelig å anmelde forholdet.³

Ordningen følger som et utgangspunkt de alminnelige foreldelsesreglene i foreldelsesloven, med det unntak at skadelidte kan fremsette sitt krav helt inntil forholdet er strafferettslig foreldet eller vedkommende har fylt 21 år.

3. Arbeid med voldsoffererstatning og rettfærdsvederlag i Gatejuristen

Fra oppstarten i 2005 og frem til 2010 har Gatejuristen hatt om lag 150 saker som gjelder søknad om erstatning fra en offentlig ordning. Ved siden av søknader om voldsoffererstatning behandlet Gatejuristen også mange søknader om ordinært rettfærdsvederlag fra staten.

Den ordinære rettfærdsvederlagsordningen skal gi kompensasjon til personer som er kommet spesielt uheldig ut i forhold til andre det er naturlig å sammenlikne dem med. Den er ment å være ”en siste utvei” for å få en økonomisk ytelse for skade eller ulempe man er blitt påført. Det er i praksis lagt vesentlig vekt på om det offentlige kan bebreides for den skade som er oppstått.⁴

Oftest er faktum i disse sakene langt på vei identiske i det utgangspunktet stort sett er at våre klienter er blitt utsatt for voldshandlinger av mennesker i fortid eller nåtid.

Det er dessverre slik at mange av Gatejuristens klienter er i en livssituasjon som gjør dem ekstra sårbare for å bli utsatt for voldsforbrytelser. Mange har ikke et sted å bo, ruser seg og kommer i den forbindelse i kontakt med ulike miljøer med mye kriminalitet.

I tillegg er det vår erfaring at et nedslående antall av våre klienter har blitt utsatt for vold i barndom og oppvekst. Voldsoffererstatningsordningen er derfor, ved siden av ordningen for rettfærdsvederlag fra staten, svært viktig for våre klienter.

---

³ Innst. O. nr. 46 (2000-2001)

⁴ St.prp.nr.72 (1998-1999)

Gjennom vårt arbeid med disse sakene har vi identifisert enkelte problemområder ved systemet. Jeg vil i det følgende kort nevne noen av disse.

4. Maksimalerstatningen settes basert på skadetidspunktets G

Det følger av voldsoffererstatningsloven § 11 at det ikke ytes mer enn 40 ganger grunnbeløpet fastsatt i folketrygden (G) for hvert enkelt skadetilfelle. Det innebærer at i de sakene der skadelidte er svært hardt skadet vil han ikke motta tilsvarende det faktiske økonomiske tapet fra Kontoret for voldsoffererstatning. Virkelig problematisk blir det imidlertid først når en får kjennskap til hvordan Kontoret for voldsoffererstatning utmåler maksimalerstatningen.

Ved utmålingen av erstatningen legger Kontoret for voldsoffererstatning skadetidspunktets G til grunn. Voldsofferkontorets og Erstatningsnemndas praksis med å bygge på grunnbeløpet på skadetidspunktet følger av en uttalelse fra Departementet i rundskriv G-17/01. I rundskrivet uttales at "Det naturlige synes å være å legge til grunn grunnbeløpet på skadetidspunktet." Departementet gir imidlertid ingen begrunnelse for sitt syn, og det synes ikke å ha foretatt noen nærmere vurdering av hvilke konsekvenser et slikt syn vil medføre. Rettskildematerialet og reelle hensyn er ikke drøftet.

Praksisen innebærer at skadelidte som har ventet lenge på at kontoret har behandlet deres søknad ikke kompenseres for dette. Det foreligger eksempler på saker der skaden skjedde i 2006, og oppgjør først foretas i 2011. Når en form for forvaltningspraksis får så store konsekvenser for den enkelte skadelidte bør den være godt rettslig fundert. Det er etter vår oppfatning ikke tilfellet her.

5. Erstatning til etterlatte

En annen svakhet ved utmålingen er at maksimalerstatning som følger av § 11 er knyttet til den enkelte skadehendelse. Man kan således bare oppnå 40 G for hver enkelt hendelse. Dette får uheldige utslag i saker der det er mange etterlatte etter avdøde. Etter dagens ordning varierer således erstatningsbeløpet den enkelte mottar etter hvor mange etterlatte avdøde hadde. Dette kan gi svært urimelige utslag og oppfattes som støtende for de etterlatte.

6. Vilkår om anmeldelse

Det kan foreligge mange ulike grunner til at et straffbart forhold ikke er anmeldt. Vår erfaring er at mange av våre klienter har vært i en livssituasjon da voldsforbrytelsen fant sted som har gjort det svært vanskelig for dem å anmelde forholdet. Mange har blitt utsatt for et overgrep av et familiemedlem, eller andre som de har stått i tilsvarende avhengighetsforhold til. Andre har vært svært unge, eller i en så ustadig livssituasjon at de ikke har maktet å anmelde forholdet hos politiet.

På denne bakgrunn mener vi at det er svært viktig at Kontoret for voldsoffererstatning er gitt fullmakt til å foreta en konkret helhetsvurdering gjennom unntaksbestemmelsen i § 3. Vi er imidlertid bekymret for den tendens vi hører om fra enkelte saksbehandlere; at kontoret er bedt om å innskrenke antall unntak. Dersom dette er riktig er det all grunn til bekymring. For mange voldsofre, og kanskje særlig for våre klienter, vil en innskrenking av adgangen til å gjøre unntak etter § 3 innebære at mange søknader vil bli avvist til behandling.

7. Forholdet til rettfærdsvederlagsordningen

Dersom en søknad om voldsoffererstatning blir avvist som en følge av at vilkårene ikke er oppfylt, får dette svært alvorlige konsekvenser for våre klienter. Dersom man i utgangspunktet kunne ha falt innenfor voldsoffererstatningsordningen er man nemlig automatisk ekskludert fra å søke ordinært rettfærdsvederlag fra staten. Et avslag på erstatning begrunnet i at forholdet er foreldet, eller at det ikke foreligger anmeldelse innebærer at klienten ikke vil motta offentlig kompensasjon overhodet.

Vi ser stadig eksempler på saker der våre klienter er blitt utsatt for forferdelig urett, og der det ikke er tvil om at vilkårene for å få rettfærdsvederlag er tilstede, men der forholdet aldri er anmeldt. Årsakene til det kan, slik vi har vært inne på tidligere, være mange. Vanligst er det at overgriperen var et familiemedlem eller ansatt ved en institusjon som vår klient hørte til, at vår klient var et barn uten et sikkerhetsnett rundt seg som kunne formidle at slike forhold skulle anmeldes eller at voldsforbrytelsen er blitt begått i en periode av vår klients liv der vedkommende har hatt så store rusproblem at han eller hun ikke har maktet å anmelde forholdet.

Når det gjelder foreldelsesspørsmålet er de vanskeligste sakene de tilfellene der våre klienter er blitt utsatt for overgrep eller vold av en person i barndommen og dette er pågått over lang tid. Selv om det er mange enkelte voldshandlinger anses de strafferettslig for å være ett straffbart forhold. Konsekvensen av dette er at tidspunktet for den siste handlingen ikke bare blir avgjørende for hvordan en beregner frister, men også for hvilke ordninger man faller inn under.

Dersom den siste voldshandlingen i en serie av flere som vår klient ble utsatt for, fant sted etter at voldsoffererstatningsordningen hadde trådt i kraft, faller saken innenfor ordningen. Problemet i disse sakene, der saken akkurat faller innenfor ordningen, er at forholdet for lengst er foreldet. Vår klient vil derfor være avstengt fra å motta både voldsoffererstatning og rettfærdsvederlag. Det er en utfordring å forklare våre klienter at ett tilfelle kvalifiserer for erstatning, men ett annet, helt identisk tilfelle, ikke gjør det fordi det pågikk i ett eller to år lenger.

8. Økonomisk veiledning

Kontoret for voldsoffererstatning tilbyr ikke økonomisk veiledning til mottakerne av erstatningen. I saker der våre klienter mottar erstatning ser vi at dette er et problem. Våre klienter er ikke vant til å håndtere store summer med penger, og som rusbrukere, innebærer slike summer dessverre også stor fristelse. Det hadde derfor vært hensiktsmessig at mottakere av erstatning ble tilbudt slik veiledning enten fra Kontoret for voldsoffererstatning direkte, eller at slik veiledning ble videreformidlet. I dag er det opp til den enkelte mottaker å ta kontakt med NAV for å få slik veiledning. Dette er for de aller fleste av våre klienter ensbetydende med at de ikke mottar slik veiledning.

9. Oppsummering

Voldsoffererstatningsordningen er svært viktig for Gatejuristens klienter. Grovt sett kan en si at vår klientmasse er særlig disponert for å bli utsatt for voldsforbrytelser, og at den ansvarlige ofte vil være en person som ikke kan dekke tapet på egen hånd.

Vi har her forsøkt å sette fokus på enkelte problem ved ordningen. Vi håper at dette kan bidra til opplysning. Som i så mange andre tilfeller er vi nødt til å gjøre lovgiver og de som praktiserer lovverket oppmerksom på at dersom ordningen er for rigid og det ikke åpnes for at det kan foretas konkrete helhetsvurderinger, vil våre klienter ofte falle gjennom. Dette er etter vår oppfatning hensyn som bør gis særlig vekt for ordninger som er opprettet nettopp for å ivareta de som samfunnet ikke har maktet å beskytte i første omgang.